

Tehtävähakin termistöstä ja teemanimikkeistä

Suomi sivistyskielenä

Jotta kieltä voisi pitää ns. sivistys- eli kulttuurikielenä, sillä pitää olla jossain määrin standardoitu kirjakieli, jolla voidaan ilmaista asioita ja kuvata ilmiöitä kaikilta elämän alueilta. Valtioissa, joissa puhutaan useita kieliä ja joissa yksi kieli saa erityisaseman tapahtuu helposti, että alueen muut kielet näivettyvät ”kyökkikieliksi” tai pysyvät sellaisina eli kielinä, joita puhutaan lähinnä kotioiloissa. Omakielisen kirjallisuuden ja lehdistön puuttuessa tällaisten kielten ilmaisukyky ja käytökelpoisuus vaikkapa politiikassa, tieteissä, tekniikassa, oikeuslaitoksessa ja muilla julkisen elämän alueilla heikkenee siksi, että niiden omista ilmaisuvaroista lähtevä termien ja sanaston muodostaminen lakkaa.

Entisen Neuvostoliiton, nykyisen Venäjän alueella puhuttavat suomen-sukuiset kielet ovat esimerkkejä kielistä, jotka ovat kirjakielinä eläneet pitkään kituliasta elämää. Vaikka ne ovat Neuvosto-imperiumin hajoamisen myötä jossain määrin elpyneet, niiden kehittäjien käsiä sitoo edelleen mm. laki, jonka mukaan niitä saa Venäjällä kirjoittaa vain kyrillisin kirjaimin.

Suomen kielen kehittyminen sivistyskieleksi, jota voidaan kirjoittaa sille parhaiten soveltuvalla kirjaimistolla ei ole siis mikään itsestäänselvyys. Se on elänyt milloin kirkossa käytetyn latinan, milloin hovin ja pienen

yläluokan suosiman ranskan varjossa. Tunnetuista geopoliittisista syistä sitä ovat pitäneet rahvaankielen asemassa ensin ruotsi, sitten venäjä. Vielä 1800-luvulla vallitsi suomalaisenkin sivistyneistön piirissä laajalti käsitys, ettei suomesta ollut sivistyskieleksi, vaikka esimerkiksi Agricolan Uuden testamentin käännöksestä oli kulunut jo kolmisen vuosisataa.

Verrattuna yllä mainittuihin sukkikieliiimme, suomen kehittymiselle aidoksi sivistyskieleksi on tarjonnut erinomaiset puitteet maamme valtiollinen itsenäistyminen 1917. Suomi täysiverisenä kirja- ja sivistyskielenä on silti suhteellisen nuori. Suurin osa erikoisalojen omakielisestä termistöstä on luotu itsenäistymisen jälkeen, siitäkin suuri osa vasta viime vuosisadan viimeisten vuosikymmenten aikana. Vielä suurempi syy tähän kuin kirjakielemme nuoruus on tietenkin se, että itse erikoisalat ovat kehittyneet ja laajentuneet, ja uudet ilmiöt ovat vaatineet uusia nimilappuja. Tämä pätee jossain määrin myös tehtävähakkiin.

Tehtävätermistö meillä ja muualla

Modernin tehtävähakin voi katsoa olevan noin 160 vuotta vanha (Henry A. Lovedayn kuuluisa ”intialainen” julkaistiin *Chess Player's Chronicles* helmikuussa 1845!). 1800-luvun jälkipuoliskolla harrastuksen paino-

piste oli selvästi anglosaksisella ja germaanisella kielialueella, niinpä myös valtaosa tuon ajan kansainvälisestä termistöstä oli englannin- ja saksan-, jonkin verran myös ranskankielistä, mikä ei toki tarkoita, etteikö termistöä olisi tuolloin tarpeen mukaan käännetty ja seipitetty myös ”vähäisemmille” kielille.

Suomenkielinen tehtävähakkitermistö on kuitenkin syntynyt käytännöllisesti katsoen kokonaan 1900-luvulla eli ajalla, jolloin suomenkielistä tehtävähakkikirjallisuutta on ollut olemassa ja shakkitehtäviä on julkaistu suomenkielisissä sanoma- ja aikakauslehdissä. Tätä kehitystä ei tietääkseni ole koskaan systemaattisesti dokumentoitu, ja tuleva kirjoitelmasarjani, johon tämä kirjoitus on johdanto, pyrkii tässä mielessä pikkuisen täyttämään tätä aukkoa, tosin vasta toissijaisesti, sillä painopisteeni on toki termien tehtävähakillisessa sisällössä.

Mihin termejä tarvitaan?

Mihin sitten termejä ylipäänsä tarvitaan ja tehtävähakissa erityisesti? Shakin ”kieli” kun on suurelta osin kansainvälistä, niin myös tehtävähakin. Shakkitehtävän kauneuttahan pystyy yleensä arvostamaan ja sen sisällön hahmottamaan, vaikka tehtävää ei sanallisesti osaisi kuvatakaan ”oikein”.

Ongelmia kuitenkin syntyy, kun pyrkii olemaan yhteydessä muihin alan

harrastajiin esimerkiksi *Suomen Tehtäväniekat* -lehden välityksellä. Mitä joku tarkoittaa kirjoittaessaan laati-neensa kaksisiirtoisen, jossa esiintyy kolmessa vaiheessa Nowotny samassa leikkauspisteessä kauttaaltaan vaihtuvin uhin? Tehtävähakkijargoniin perehtynyt tietää heti, että väitteen esittäjä – jos hänen väitteensä on tosi – ei ole kuka tahansa nyhrääjä. Tavallinen shakinharrastaja voi päätellä sen verran, että kysymys ei ole pelaamisesta, ei paljoa enempiä. Yllä oleva esimerkki on vielä suhteellisen helppo tapaus.

Tehtävähakkitermien joltinenkin tuntemus on jossain vaiheessa välttämätöntä, jos harrastuksessaan haluaa edetä ja olla yhteydessä muihin samanmielisiin. Se, missä laajuudessa termistöä on hyvä tuntea, vaihtelee tietenkin itse kunkin kiinnostuksen mukaan. Jos joku haluaa tutkia ja laatia lopputehtäviä, hänelle termillä ”Nowotny” on hyvin marginaalista käyttöä. Kokemus tosin osoittaa, että enin osa tehtäväniekoista haluaa ainakin jossain mitassa tutustua useimpiin tehtävälajeihin.

Yksi keino edistyä laatijana ja tehtävien tutkijana on lukea laadintakilpailujen tuomareiden lausuntoja. Ensinnäkin niistä oppii, mitä hyvältä tehtävältä yleensä edellytetään. Tuomareiden teksteissä vilahtelee kuitenkin vaihtelevassa määrin termejä, joiden tuntemattomuus saattaa vaikeuttaa ymmärtämistä. Jo itse asiassa niinkin

näennäisen läpinäkyvät termit kuin taloudellisuus tai houkutus eivät täysin avaudu termistöön perehtymättömälle, sellaisista yleiskielessä tutuista mutta tehtävähakissa erikoismerkityksen saaneista termeistä kuin looginen tai kriittinen puhumattakaan. Miten miniatyyri (mikäs se muuten on?) voi olla epätaloudellinen, kun taas 20-nappulaista kehutaan taloudelliseksi? Miksi yhtä houkutusta sanotaan ”temaattiseksi”, mutta toista ”lisähoukutukseksi”, vaikka jälkimmäinen on ratkaisijan näkökulmasta paljon ”houkuttelevampi”?

Tehtävähakkitermistöön tutustuminen saattaa avata joitakin uusia laadinnallisia ulottuvuuksia. Nowotny- ja Fleck-teemaperheisiin ja -nimikkeisiin tutustuminen on auttanut minua näkemään, miten monilla tavoilla kyseisiä teemoja voi käsitellä. Se tietenkin edellyttää myös tutustumista konkreettisiin esimerkkitehtäviin, mutta termistön hallinta auttaa esimerkiksi pitämään näennäisesti samankaltaiset mutta joissakin oleellisissa yksityiskohdissa toisistaan poikkeavat saavutukset omissa kategorioissaan. Kaikki laatijat eivät tietenkään tarvitse tällaista kielellistä jäsentämistä ja pystyvät silti laatimaan hyviä tehtäviä. Tutkijoina tai uutta luovina teoreetikoina heidän tarkkuutensa saattaa kyllä kärsiä.

Nykytermistön puutteita

Kaikessa voidaan mennä liian pitkälle. Matti Myllyniemi kirjoittaa tehtäväkoelmassaan *Toteutuneita oivalluksia*

(ST ry: Helsinki 1980) tehtävänsä n:o 144 yhteydessä: ”Eräillä mailla on voimakas tarve saada teemoja maansa laatijoiden nimiin. Niinpä tällekin heikolle alkusiirrolle on annettu teemanimitys...” (s. 42). Matti jätti hienotunteisesti nimeltä mainitsematta teeman, johon kuuluu kaksi mustaa nappulaa kiinnittävä alkusiirto! Kyseessä on Bouttier-teema, jossa lisäksi edellytetään – melko itsestään selvästi – että puolustussiirroillaan musta päästää vuoroin kummatkin kiinnitetyt upseerinsa ja että puolustussiirtoja seuraavat eri matit. (Teemaan saattaa kuulua jonkinlaista duaalinvälttöä, mutta käytössäni olevien lähteiden varassa siitä varmistuminen on mahdotonta)

Teemanimityksessä onkin melkoista epäsuhtaa. Monet laatijat ovat jääneet historiaan vain heidän mukaansa nimetyt teeman ansiosta – joka sekin siis voi olla aika eriskummallinen tai keinotekoinen. Toiset, huomattavasti innovatiivisemmat laatijat taas ovat jääneet kokonaan vaille sitä kunniaa, että jokin teema olisi nimetty heidän mukaansa. Jotkut taas ovat jyrkästi torjuneet moisen kunnian, aika usein turhaan, toiset ovat himoineet sitä, hekin turhaan.

Toinen epäsuhta liittyy nimikkeistön kattavuuteen. Mitä esimerkiksi eri tehtävälajeihin tulee, niin eniten on teemanimikkeitä keksitty 2#-tehtävien alueella, kun taas varsinaisia itsemateille määriteltyjä teemoja ei ole kovinkaan runsaasti. Apumatitkin ovat pitkään olleet lapsipuolen asemassa, mutta apumatillaadinnan runsas kasvu

parin, kolmen viime vuosikymmenen aikana on hiukan muuttanut kuvaa myös termistön ja teemanikkeiden osalta.

Joku on sanonut, että ”vielä tyhempää, kuin antaa koiralle huono nimi, on antaa sille kaksi nimeä”. Tästäkään synnistä ei tehtäväterminologia ole vapaa. Kansainvälistä termistöä ei ole tietoisesti luotu, vaan se on syntynyt ja kehittynyt monessa paikassa ja monella kielialueella eri aikoina. Termeihin ei kenelläkään ole tekijänoikeutta, joten niiden sisältö saattaa vaihdella – ja valitettavasti joskus vaihtelee – käyttäjästä tai kieli-alueesta riippuen. Samoja teemoja on keksitty ja kehitelty useammassa paikassa samoihin aikoihin ja niihin on liitetty nimilappuja kirjavasti. Monesti yksi termi tai teemanimike on pikku hiljaa saavuttanut laajan hyväksynnän ja toinen tai toiset nimitykset ovat painuneet unholaan, mutta aina näin onnellisesti ei ole käynyt.

Toisaalta jotkut teemat ovat saaneet nimensä epäoikeudenmukaisesti, eivät suinkaan esim. ensimmäisen keksijänsä mukaan, mutta sellaista elämä on, epäoikeudenmukaista, ja olisi ihme, jos se ei näkyisi tehtävätermistössäkin...

Vakiintuneita termejä ja teemanimikkeitä on yleensä turha yrittää muuttaa, mutta vähin, mitä niiltä voi vaatia on, että niillä on selkeä sisältö tai se sisältö, jonka nimenantajat ovat niille tarkoittaneet. Surkeita esimerkkejä päinvastaisesta kehityksestä ovat esimerkiksi teemat Salazar, Ruhlis,

Umnov ja Karlström-Fleck. Vaikka koetankin välttää ”termipoliisin” roolia, aion kyllä ottaa kantaa ja antaa suosituksiani silloin, kun koen siihen olevan tarvetta.

Suomenkielisestä termistöstä

Ja yhdestä asiasta olen vihainen kuin rakkikoira. Mielestäni nykyisin kielellemme uhkana ei ole niinkään joka alueelle lonkeroitaa ulottava maailmankieli englanti, vaan englannin sanaston ja rakenteiden kritiikitön siirtäminen ”raakana” suomen kieleen, eli siis suomea äidinkielenään puhuvien turhamaisuus, välinpitämättömyys tai henkinen laiskuus. Mihin tarpeeseen on esimerkiksi syntynyt käänöslaina ’käytännön pila’ (engl. practical joke)? Minkä ammottavan semanttisen aukon jättävät omakieliset, nykyihmisellekin tutut – pilan luonteen mukaan käytettävät – vastineet ’jekku’, ’kepponen’, ’kuje’, ’kiusa’, ’koltonen’ tai vaikka teekkarislangin ’jäynä’? Ilmiöllä muunnoksineen on monta nimeä, sillä se on yleismaailmallinen, havaittu meillä ja muualla jo kauan ennen kuin amerikkalainen TV-saippuasarja Kauriit ja rohkeat rantautui maahamme. Pitäisikö Francois Truffaut’n klassikkoelokuva ristiä suomeksi uudelleen 400 käytännön pilaksi?

Vuodatukseni ydin on, että termeille ja teemoille on pyrittävä sepittämään suomenkieliset vastineet silloin, kun se on mahdollista – eli aika usein – ja että suomenkielisten vastineiden

ei tarvitse olla käänöslainoja, jos kieleemme runsaasta sanastosta joko suoraan tai johtamalla on mahdollista löytää omakielinen vastine, joka parhaassa tapauksessa liittyy jo olemassa olevaan termitraditioon ja niveltyy johdonmukaisesti sen osaksi. Vakiintuneet ja jo laajalle levinneet, suomenkieliseenkin termistöön ns. sitaattilainoina omaksutut kansainväliset teemanimikkeet, joista yllä on jo mainittu muutama ja jotka usein kantavat keksijänsä, kehittäjänsä tai jonkin maantieteellisen alueen nimeä, ovat sitten aivan eri asia.

Koska tehtävähakkitermistömme kehityksestä ei ole olemassa laajaa kuvausta, joudun tässä vaiheessa turvautumaan siihen oletukseen, että sitä ovat pääosin kehittäneet tehtävähakista paljon kirjoittaneet, mahdollisesti Pentti Sola, mutta ennen muuta ainakin Osmo Kaila ja myöhemmin muun muassa Matti Myllyniemi (olen jo etukäteen pahoillani monien muiden nimien puuttumisesta lyhyestä listastani). Niiden noin 25 vuoden aikana, joina olen kotimaiseen tehtäväterminologiaan tutustunut, olen saanut sen käsityksen, että edellä mainitut herrat ja muut heidän työnsä täydentäjät ovat tehneet hyvää työtä. Suomalainen tehtävähakkitermistö on nimenomaan suomalaista niiltä osin kuin se on mahdollista. Sanastossa on ehkä joitakin aukkoja niiden tehtävälajien osalta, joihin Suomessa ei ole tunnettu laajaa kiinnostusta (mm. englantilaisen 2#-laadintakoulukunnan ja uussaksa-

laisen koulukunnan termit), mutta on kuitenkin luotu hyvä pohja, jolta uudet terminikkarit voivat ponnistaa.

Kotimaisessa termistössä on se hyvä puoli, että termien joltisenkin läpinäkyvyyden ansiosta ne avautuvat suomalaiselle lukijalle helpommin kuin vieraskieliset termit. Mutta eikö olisi mahdollista luoda joidenkin peruspalikoiden avulla järjestelmä, joka olisi kansainvälinen ja kaikkien omaksettavissa?

Dawsonin Systematic Terminology

T.R. Dawson pyrki kehittämään tehtävähakkiiin teemojen kuvausjärjestelmän, johon hän oli ottanut mallia orgaanisen kemian yhdisteiden kuvausjärjestelmästä. Orgaanisella kemialla oli hänen mielestään suuremmat termistöongelmat kuin millään muulla tieteenalalla jatkuvasti laajenevien hiiliyhdisteperheiden vuoksi. Dawson julkaisi systemaattisen terminologiansa 2-siirtoisiin mattitehtäviin sovellettuna esseissään *British Chess Magazine*ssa heinäkuun 1947 ja syyskuun 1950 välisenä aikana. Ken Whyld julkaisi kirjoitelmat yksiin kansiin nidottuna vuonna 1984 nimellä *Systematic Terminology*.

Whyldin vihkosen johdannossa on lainaus Dawsonilta artikkelisarjan alusta: ”Käytäntö liittyy teemoihin niiden satunnaisten hyödyntäjien nimet ei ole ominainen vain tehtävähakille. Sitä on nähty monilla vakavilla tie-

Thomas R. Dawson

tenaloilla[...] Kaikissa niissä se on johtanut kaaokseen, hämmennykseen, kehityksen hidastumiseen ja lähes kohtalokkasiin hankaluuksiin, jotka on voitettu vasta, kun typerä jargonviidakko on kokonaan tuhattu ja sen sijaan on kehitetty suhteellisen yksinkertainen, jossain määrin itseään selittävä ja ennen kaikkea systemaattinen termistö, joka on saanut kansainvälisen hyväksynnän.”

Dawson oli varma, että hänen kuvausjärjestelmänsä oli kenen tahansa normaaliälyisen ihmisen omaksuttavissa, olipa tämän äidinkieli mikä tahansa. Niin tai näin, jostain syystä Dawsonin suurtyö ei koskaan saavuttanut laajempaa hyväksyntää, enkä siksi sitä tässä enkä tuonnempanakaan esittele. Yhä edelleen rehottaa tehtävähakissa ”jargonviidakko”, ainakin mitä useisiin teemanimityksiin tulee.

Dawson ehkä aliarvioi teemanimikkeistön käytön psykologista puolta. Ihmiset pitävät ”ihmisläheisistä” ja konkreettisista nimityksistä. Esimerkiksi Grimshaw paitsi herättää

käsityksen tietystä temasta (kahden samanvärisen erikullkuisen nappulan toinen toiselleen aiheuttamat katkot) myös liittyy sen tiettyyn historiaan aikaan (1800-luvun puoliväliin) ja paikkaan (Englantiin). Assosiaatio on sekä konkreettinen (historiallinen) että inhimillinen (ihmisen nimi), jonkalaista esimerkiksi tiivis kirjaimista ja numeroista koostuva koodi ei herättäisi.

Toinen puoli asiasta on, että tehtävähakki on myös taidelaji, ei vain shakkipelin ääriilaitoja luotaava tutkimusala, ja sen harrastajat eivät välttämättä kaipaa erikoiskielensä ”liiallista” rationalisointia. Edelliseen liittyy se, että tehtävähakin harrastajat eivät koe, että heidän termistönsä osin kaoottinen tila muodostaisi kommunikaatiolle tai – mikä tärkeintä – itse luomisprosessille ratkaisevaa estettä tai haittaa.

Mutta kuten edellä jo totesin, termien käytössä ja sisältöjen määrittelyssä tulee silti olla tarkka ja pyrkiä mahdollisimman laajaan yhteisymmärrykseen, jotta tehtäväniekkojen keskinäistä viestintää ei hankaloita semanttisesti häilyvä termistö. Tuoreessa muistissa on vielä Sveitsi-Suomi-maaottelun monisiirtoisteema ristishakki ja sen väljästä ja suppeasta määritelmästä käyty keskustelu, joka tapahtui onneksi hyvässä hengessä.

Albumi auktoriteettina

Dawsonin järjestelmän veroisen kuvaussysteemin laatimista ei ole sen

koommin kukaan yrittänyt. 2#-tehtävien niin sanottujen funktioteemojen kuvaamiseksi kehitetty ruudukkomalli, jossa alku-, uhkaus-, puolustus-, matti- ja kumoussiirroille on ruudukossa omat palstansa, on lähinnä visuaalinen havainnollistamiskeino, jonka sovellusala on pieni. Sitä paitsi kullekin teemalle on lisäksi olemassa myös oma sanallinen nimityksensä, yleensä jonkun laatijan mukaan annettu.

Bedrich Formánekin kehittämä Z-kaava on puolestaan kaksisiirtoisten, matin- ja puolustuksenmuutoksia sisältävien monivaihetteävien kvantitatiivisen sisällön luokittelukeino, joka ei pyrikään korvaamaan tehtävätermistöä, ja sekin on sitä paitsi kehitetty hyvin suppealle alueelle.

Sekä ruudukkomallia että Z-kaavaa käytetään FIDE-albumien teemahakemistoissa (kts. esim. uusin albumi 1995–97, s. 66, 584, 586–7). Tätä kolmikielistä, noin joka kolmas vuosi ilmestyvää kansainvälisten valiotehtävien kokoelmaa voi nykyään pitää yhtenä termi- ja teemanimikeauktoritettina. Tosin jos aikoo saada kattavan kuvan alueesta, on syytä hankkia kaikki albumit vuodesta 1986–88 asti, sillä yleensä niissä on esitelty vain juuri kyseisessä albumissa esiintyvät teemat.

Albumeista muuten paljastuu, miten eri suuntiin terminologiat ovat englannin, saksan ja ranskan kielissä paikka paikoin ajautuneet. Samastakin teemasta voi kullakin kielellä olla omat nimityksensä, joista yksikään ei ole tois(t)en käännös ja jotka voivat

poiketa toisistaan radikaalistikin! Ääritapaukset ovat onneksi harvoja.

Eri ajanjaksojen albumeista paljastuu vielä sekin, että termien ja teemojen sisältö jossain määrin elää koko ajan, sillä niitä ei albumista toiseen määritellä aina aivan samalla tavalla. Yksi syy on itse kieli, joka mahdollistaa saman asian ilmaisemisen eri tavoilla. Toinen syy on, että on olemassa teemoja ja termejä, joiden sisällöstä ei olla pilkulleen yksimielisiä. Toisten suosimat määritelmät ovat pikkutarkkoja, toisten väljiä. Pääasia on tietysti, että ytimestä vallitsee yksimielisyys, vaikka senkin saavuttamiseen saattaa joskus mennä tuskastuttavan pitkä aika.

Ottakaamme havainnollinen esimerkki uusimmasta albumista ja siitä, miten siellä on ristishakki määritelty. Ranskan- ja saksankieliset määritelmät ovat yksimielisiä siitä, että ”shakkaus torjutaan shakilla shakkaavaa nappulaa lyömättä”. Sen sijaan englanninkielinen määritelmä on tiukempi: ”Valkea torjuu mustan shakkauksen siirtämällä nappulan[sa] shakkauksinjalle samalla shakaten.” Molemmat määritelmät herättävät kysymyksiä. Miksei shakkaavan nappulan lyöntiä sallita, vaikka lyöntisiirto olisi samalla shakkaus? Entä jos valkea torjuu mustan shakkauksen shakilla, eikö se ole ristishakki? Britit pitänevät kiinni perinteisestä, anglosaksisen 2#-laadintakoulun piirissä syntyneestä määritelmästä, saksan- ja ranskan- ja saksankielisessä maailmassa termiä katsotaan yleisemmältä tasolta.

Tällaisista koulukuntaeroista ja määritelmien horjuvuuksista huolimatta – tai ehkä juuri sen takia, että niitä ei peitellä – FIDE-albumit tarjoavat nykyään yhden varteenotettavimmista lähteistä sellaiselle, joka haluaa tutustua kansainväliseen tehtävähakkitermistöön ja teemakuvauksiin.

Kirjoitelman lähteistä

Sitten tulevan artikkelisarjani henkilökohtaisiin taustoihin. Tutkin 1990-luvun ensimmäisen puoliskon aikana n. 50 erikielistä tehtävähakkikirjaa ja useita eri tehtävähakkilehtien vuosikertoja, joista kokosin n. 1200 termiä selityksineen käsittävän tiedoston. Se on toistaiseksi julkaisematon ja nyky-muodossaan sellaisenaan julkaisukelvotonkin. Osia siitä on hyödynnetty Timo Kallion toimittamassa ja pääosin kirjoittamassakin, Suomen tehtäväniekat ry:n kustantamassa *Tehtävähakin käsikirjassa* vuodelta 1995.

Kyseinen perusteos on ensimmäinen suomenkielinen tehtävähakkiopus, jossa on melko kattavasti pyritty esittelemään tehtävähakkia myös suomenkielisen termistön osalta. Sitä edeltävältä ajalta on mainittava ainakin yksi suhteellisen varhainen pioneerityö, Osmo Kailan *Jokamiehen shakkiopas* (4. painos ilmestynyt 1959), jossa oli pitkäkökö tehtävähakkia käsittelevä osuus.

Tulevassa artikkelisarjassani hyödynnän pääosin em. termikoostettani. Se kaipaa toki monin paikoin päivitystä, sillä tuoreimmat merkinnät taitavat

olla vuodelta 1995, jonka jälkeen ovat ilmestyneet esimerkiksi *FIDE-albumit* 1986–88, 1989–91, 1992–94 ja 1995–97! Mutta tällä alalla riittää joka tapauksessa aina uutta opiskeltavaa, ja toivon kirjoitelmasarjani edetessä opivani itsekin paljon uutta.

Tarkoitukseni ei ole kirjoittelmissani viipyä kovin pitkään sellaisissa termeissä tai teemanimissä, joilla on lähinnä historiallista tai muuta kuriositeettiarvoa. Toisaalta kirjoitukseni eivät ole myöskään aivan perusasioiden esittelyä. Aihepiirin laajuuden vuoksi yhdellekään termille ei voi uhrata kovin suurta tilaa, joten jonkinlaiset esitiedot lukijalla tulisi tehtävähakista olla.

On vielä mainittava, että keskityn oikeaoppisiin shakkitehtäviin, lähinnä matti- apumatti- ja itsestättäviin liittyviin termeihin ja teemanimityksiin. Lopputehtäviin, satushakkiin, retroanalyttisiin ja shakkimatemaattisiin tehtäviin liittyy erikoistermistöä, jonka tutkimisen ja esittelemisen jätän näihin aloihin perehtyneille.

Päästäkseni pohtimasta (loputomiin, luullakseni), missä järjestyksessä termejä esittelisin, valitsin helpoimman ja samalla ehkä keinotekoisen tavan: aakkosjärjestyksen. Tarkoitukseni ei ole kuitenkaan viipyä vuosikausia A-kirjaimessa, vaan pyrin etenemään joka artikkelissa yhden aakkosen kerrallaan valiten kustakin sellaisen termin, joka on jollakin tavalla keskeinen ja jonka ohessa voin käsitellä isohkoa aihealuetta – ja monilla muilla kirjaimilla alkavia termejä ja

teemanimityksiä – kerrallaan. Kahden ensimmäisen kirjoituksen pääaiheet olen jo valinnut: ensimmäisen aiheena on alkusiirto ja toisen Barulin vuosina 1898–1942 eläneen neuvostolaatijan ja -teoreetikon sekä hänen nimeensä liitettyjen teemojen mukaan.

Pienenä esimaistiaisena totean, että terminä suomen ”alkusiirto” tuotti minulle pienen yllätyksen: kuka ihme on sepittänyt kyseisen nimityksen, jolle ei semanttisesti eikä rakenteellisesti näytä olevan vastinetta muissa tuntemisani kielissä, ja missä termiä on ensimmäisen kerran käytetty? En lupaa ratkaista arvoitusta seuraavaan lehteen mennessä, mutta joitakin alkusiirtoon liittyviä teemoja tulen esittelemään.